

Sygn. akt I NSNc 592/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Dobrowolski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bosek

Jarosław Wołodkiewicz (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa J. F.

przeciwko M. M., J. M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 22 czerwca 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w W. z 31 grudnia 2004 r., sygn. akt I Nc (...):

- 1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w W. do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie koszty procesu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w W., I Wydział Cywilny nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 31 grudnia 2004 r. (I Nc (...)) nakazał pozwanym M. M. i J. M.,

aby zapłacili solidarnie powódce J. F. kwotę 29077,50 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 0,75% za każdy dzień opóźnienia liczonymi od 15 września 2004 r. do dnia zapłaty, oraz kwotę 2948,90 zł tytułem kosztów procesu, w tym 2415 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniosłu w tymże terminie sprzeciw.

Zobowiązanie pozwanych wynikało z umowy pożyczki zawartej w dniu 25 lutego 2004 r. pomiędzy nimi a J. F., zgodnie z którą pozwany udzielona została pożyczka pieniężna w kwocie 11000 zł., oprocentowana w skali 1 % dziennie (§ 3 ust 1 umowy pożyczki), która miała być zwrócona do dnia 31 marca 2004 r. w kwocie 5000 zł wraz z odsetkami, zaś do dnia 30 kwietnia 2004 r. w kwocie 6000 zł wraz z odsetkami (§ 2 umowy pożyczki). W razie opóźnienia umowa przewidywała oprocentowanie stawką 0,75 % dziennie (§ 3 ust. 2 umowy). Zabezpieczeniem pożyczki był weksel własny in blanco. Ponieważ pożyczka nie została spłacona powódka wypełniła weksel kwotą 29077 zł 50 gr, na którą złożyły się kwoty: 11000 zł - wierzytelność główna, 3850 zł - odsetki 1 % od kwoty 11000 zł za okres od 25 lutego 2004 r. do 31 marca 2004 r., 1800 zł - odsetki od kwoty 6000 zł za okres od 1 kwietnia 2004 r. do 30 kwietnia 2004 r., 1125 zł - odsetki 0,75% od kwoty 5000 zł za okres od 1 kwietnia 2004 r. do 30 kwietnia 2004 r., 11302,50 zł - odsetki 0,75% od kwoty 11000 zł za okres od 1 maja 2004 r. do 14 września 2004 r. Do pozwu załączono weksel i odpis umowy pożyczki podpisanej przez powódkę, małżonka powódki oraz przez każdego z pozwanych.

Postanowieniem z 23 września 2005 r. sygn. akt I Nc (...) Sąd Rejonowy w W. odrzucił sprzeciw od nakazu zapłaty z 31 grudnia 2004 r. jako wniesiony z uchybieniem terminu. Natomiast postanowieniem z 20 września 2006 r., sygn. akt I C (...) oddalił wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty z 31 grudnia 2004 r. Następnie postanowieniem z 24 marca 2009 r., sygn. akt I C (...) Sąd Rejonowy w W. nadał mu klauzulę wykonalności, a postanowieniem z 20 czerwca 2013 r. sygn. akt I Co (...) klauzula została nadana na rzecz S. F. (będącego faktycznym pożyczkodawcą), na którego przeszła pierwotna wierzytelność.

Od nakazu zapłaty z 31 grudnia 2004 r. (I Nc 388/04) skargę nadzwyczajną do Sądu Najwyższego wniósł Prokurator Generalny (dalej: skarżący) zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił:

1) rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w związku z art. 58 § 1-3 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki z 25 lutego 2004 r. zawarta pomiędzy J. M., M. M. a J. F., w której pożyczkobiorcy zobowiązali się do zapłaty pożyczki w kwocie 11000,00 zł, odsetek umownych kapitałowych w wysokości 1% dziennie oraz odsetek umownych za opóźnienie w wysokości 0,75% za każdy dzień zwłoki jest w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter lichwiarski pozostawały sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także zasadami współżycia społecznego, co powinno skutkować oceną, że co najmniej w tym zakresie jest ona umową nieważną na zasadzie art. 58 § 1, 2 k.c.;

2) rażące naruszenie prawa procesowego, a to art. 498 § 2 k.p.c. (uchylony ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., Dz. U. poz. 1469), art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień orzekania poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że roszczenie powódki było zasadne, a jego wysokość nie budziła wątpliwości, czyniąc zbytecznym przeprowadzenie rozprawy, w sytuacji gdy z treści samego pozwu oraz załączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie powódki w zakresie żądania odsetek kapitałowych jak i za opóźnienie we wskazanej wysokości było bezzasadne, nadto sprzeczne z bezwzględnie obowiązującymi przepisami ustawy (art. 58 § 1 - § 3 k.c.);

3) naruszenie wynikającej z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) zasady zaufania obywateli do państwa i jego organów, a w szczególności bezpieczeństwa prawnego i pewności prawa przez to, że strony postępowania mogły oczekiwać, że orzekający w trybie postępowania nakazowego, Sąd ograniczy roszczenie powódki w zakresie, w jakim domagała się ona rażąco wygórowanych odsetek kapitałowych i odsetek za opóźnienie, które wykraczały poza ramy zasady swobody umów. Uznając zasadność powództwa w tym zakresie, Sąd dopuścił się naruszenia zasady pewności prawa, wchodzącej w zakres zasady

demokratycznego państwa prawnego, a sposób zastosowania prawa nie odpowiadał zasadzie lojalności.

Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W., wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 154 ze zm.; dalej: u.SN), jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającej zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub

2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub

3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego

– a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Z kolei z art. 115 § 1 u.SN wynika, że skarga nadzwyczajna od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r., może być wniesiona w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. Stosownie zaś do art. 115 § 1a u.SN, skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed jej wejściem w życie, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. W przedmiotowej sprawie skarga nadzwyczajna została wniesiona przez Prokuratora Generalnego w okresie 6 lat od wejścia w życie u.SN, a zaskarżony nakaz zapłaty z 31 grudnia 2004 r. uprawomocnił się po dniu

17 października 1997 r., a przed wejściem w życie ustawy o SN. W świetle art. 89 § 1 i 2 w zw. z art. 115 § 1 i 1a u.SN nie budzi więc wątpliwości legitymacja Prokuratora Generalnego do wniesienia skargi nadzwyczajnej i dochowanie terminu na jej wniesienie.

Zaskarżony nakaz zapłaty nie może być też wzruszony w żadnym innym trybie. Niedopuszczalne jest bowiem wniesienie skargi kasacyjnej ani skargi o wznowienie postępowania. Z uwagi na upływ dwóch lat od uprawomocnienia się orzeczenia, nie jest także dopuszczalne wniesienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424⁶ § 1 k.p.c.).

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Przepis ten, z mocy art. 95 pkt 1 ustawy o SN, stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Według art. 89 § 1 pkt 2 u.SN skarga nadzwyczajna może zostać uwzględniona, jeżeli orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie. Sąd Najwyższy podkreśla, że naruszenie prawa „rażące” jest czym innym niż naruszenie prawa „oczywiste”, czyli widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie* bez konieczności wnikliwej analizy (por. np. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 29 marca 2019 r., V CSK 326/18 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2017 r., SNO 22/17). Na tle skargi nadzwyczajnej ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa jest uzależniona od: (1) rangi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, (2) stopnia (istotności) jej naruszenia, (3) obiektywnych skutków naruszenia dla porządku prawnego lub stron postępowania.

Naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię polega na nieprawidłowym ustaleniu treści pojęć prawnych lub zasad współżycia społecznego (wyroki Sądu Najwyższego z 8 marca 2012 r., III PK 52/11 oraz z 19 stycznia 1998 r., I CKN 424/97). Naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie polega natomiast na błędnym przyjęciu lub zaprzeczeniu związku, jaki zachodzi między faktem ustalonym w procesie a normą prawną (T. Ereciński, uwaga nr 15 do art. 398³ *Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *Kodeks*

postępowania cywilnego. Komentarz, tom III, Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016).

Prokurator Generalny zarzucił naruszenie w sposób rażący wskazanych w niej przepisów prawa materialnego i procesowego przez ich niewłaściwe zastosowanie, na plan pierwszy wysuwając naruszenie „art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1-3 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki z 25 lutego 2004 r. zawarta pomiędzy J. M., M. M. a J. F., w której pożyczkobiorcy zobowiązali się do zapłaty pożyczki w kwocie 11000,00 zł, odsetek umownych kapitałowych w wysokości 1% dziennie oraz odsetek umownych za opóźnienie w wysokości 0,75% za każdy dzień zwłoki jest w całości ważna, jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia wysokości odsetek mających charakter lichwiarski pozostawały sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także zasadami współżycia społecznego, co powinno skutkować oceną, że co najmniej w tym zakresie jest ona umową nieważną na zasadzie art. 58 § 1,2 k.c.”.

Tak sformułowany zarzut budzi pewne wątpliwości. Po pierwsze, bez pogłębionej analizy można dostrzec jego niespójność konstrukcyjną – nie ma wszak tożsamości pomiędzy normami wywodzonymi z „art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1-3 k.c.” a normami wywodzonymi z „art. 58 § 1,2 k.c.”. Po drugie, analiza sformułowanego zarzutu ujawnia pewien dysonans pomiędzy zarzutem rażącego naruszenia prawa a zarzutem rażącego naruszenia zasad współżycia społecznego. Biorąc jednak pod uwagę, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego podstawą naruszenia prawa materialnego objęte są też przypadki naruszenia zasad współżycia społecznego, Sąd Najwyższy uznał oba te zarzuty za dopuszczalne i zbadał je odrębnie, za punkt wyjścia przyjmując zarzut naruszenia art. 58 § 2 k.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości pogląd, że naruszenie słuszności kontraktowej przez świadome lub choćby niedbałe wykorzystanie słabszej strony umowy, a w szczególności zastrzeżenie oczywiście wygórowanych świadczeń jest naruszeniem zasad współżycia społecznego i prowadzi do nieważności umowy (por. uchwała SN z 18.11.2015 r., III CZP 73/15; wyrok z 19.09.2016 r., III CSK 339/15; wyrok SN z 15.06.2018 r., I CSK 491/17). Zastrzeżenie oczywiście wygórowanych odsetek kapitałowych lub za opóźnienie

(por. wyr. SN z 31.01.2019 r., V CSK 626/17; wyr. SN z 27.05.2010 r., III CSK 230/09) trzeba kwalifikować jako zastrzeżenie nieważne, chyba że inną sankcję określa przepis szczególny.

Odnosząc powyższe do niniejszej sprawy, należy stwierdzić, że zastrzeżenie przez powódkę obowiązku zapłaty przez pozwanych odsetek umownych kapitałowych w wysokości 1% dziennie oraz odsetek umownych za opóźnienie w wysokości 0,75% za każdy dzień zwłoki jest w sposób oczywisty i rażący sprzeczne z zasadami współżycia, a w szczególności z zasadą lojalności i zakazu wyzyskiwania strony znajdującej się w sytuacji przymusowej lub niezdolnej do należytej obrony swoich praw. W realiach sprawy nie można mieć wątpliwości, że zastrzeżone w umowie łączącej strony odsetki przewyższają wielokrotnie akceptowany poziom.

Nie ulega też wątpliwości, że w chwili zawarcia umowy pożyczki stanowiącej podstawę dochodzonego roszczenia, tj. w dniu 25 lutego 2004 r., nie obowiązywały jeszcze przepisy art. 359 § 2¹, 359 § 2² oraz 359 § 2³ k.c. dotyczące maksymalnej wysokości odsetek wynikających z czynności prawnej, które zostały wprowadzone z dniem 20 lutego 2006 r. na mocy tzw. ustawy „antylichwiarskiej” z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 157, poz. 1316). Szczególne ukształtowanie sankcji wadliwości czynności prawnych zawarte w tych przepisach, nie może mieć więc zastosowania do niniejszej sprawy. Należało więc uznać zarzut naruszenia art. 58 § 2 k.c. za zasady.

Trafny okazał się także zarzut niewłaściwego zastosowania przepisu prawa ustanawiającego granice swobody umów (art. 353¹ k.c.). Przepis art. 353¹ k.c. określa granice swobody umów obligacyjnych. Jego brzmienie, geneza (art. 55 Kodeksu zobowiązań) i systematyka k.c. wskazuje, że ogranicza on nie tylko swobodę kształtowania treści i celu umów obligacyjnych, lecz także wyłącza swobodę kształtowania jednostronnych czynności prawnych, także jeśli rodzą stosunki obligacyjne oraz swobodę kształtowania umów z zakresu prawa rodzinnego, rzeczowego czy spadkowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2019 r., I NSNc 7/19). Pośrednio przepis ten proklamuje także samą zasadę swobody umów obligacyjnych, która znajduje potwierdzenie także w konstytucyjnej gwarancji wolności działalności gospodarczej (por. wyrok Sądu

Najwyższego z 3 czerwca 2019 r., I NSNc 7/19, a także cytowane tam wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02; 13 września 2005 r., K 38/04; 27 listopada 2006 r., K 47/04; 17 lipca 2007 r., P 16/06; 19 lipca 2007 r., K 11/06; 16 października 2014 r., SK 20/12), jak i w prawie Unii Europejskiej (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości z: 15 grudnia 1995 r. w sprawie C-415/93, *Jean-Marc Bosman*; 6 czerwca 2000 r. w sprawie C-281/98, *Roman Angonese*).

Sankcję naruszeniem art. 353¹ k.c. określa art. 58 § 1 k.c., choć wychodzić trzeba z założenia, że umowa sprzeczna z zasadami współżycia społecznego na zasadzie *lex specialis* powinna być kwalifikowana jako nieważna na podstawie art. 58 § 2 k.c. Oba przepisy wyznaczają granice kompetencji generalnej podmiotów prawa cywilnego, mają odrębny zakres zastosowania i niewątpliwie bezwzględnie obowiązujący charakter. Sąd Najwyższy podkreśla przy tym, że oba wskazane przepisy sądy muszą brać pod uwagę z urzędu (uchwała Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05).

Na tle rozpoznawanej sprawy trzeba uznać, że zawarta pomiędzy stronami umowa pożyczki narusza także granice wyznaczone przez art. 353¹ k.c. w zakresie, w jakim odsyła do zasad współżycia społecznego. Nie ulega wątpliwości, że w chwili zawarcia umowy przepis ten wyznaczał – niezależnie od wprowadzonych z dniem 20 lutego 2006 r. art. 359 § 2¹, 359 § 2² oraz 359 § 2³ k.c. – granice kształtowania przez strony wysokości odsetek wynikających z czynności prawnej. W orzecznictwie i nauce prawa nigdy nie ulegało wątpliwości, że eliminacja z obrotu nadmiernych, lichwiarskich odsetek, grożących „pętlą zadłużenia” jest celem prawa. Porządek prawny chroni interesy słabszych uczestników obrotu gospodarczego. Ustawodawca, mając na względzie bogactwo życia gospodarczego, sformułował konieczne ograniczenia w postaci klauzul generalnych i pozostawił sądom wypełnienie ich treścią na podstawie znajomości zjawisk ekonomicznych i społecznych. Do nich należą zasady współżycia społecznego, a wśród nich zakaz lichwy, tj. zastrzegania rażąco wygórowanych odsetek przysparzających nadmiernych w danych stosunkach i nieusprawiedliwionych zysków dla jednej ze stron (por. wyrok Sądu Najwyższego z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, OSP 2001/3/48; por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2003 r., II CKN 1097/00).

Postanowienia umowy pożyczki zastrzegające odsetki kapitałowe w wysokości 1% dziennie, jak i odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego w wysokości 0,75% za każdy dzień zwłoki należy uznać za wygórowane i niewątpliwie stanowiące lichwę, (tak. m.in. Sąd Najwyższy w wyroku z 27 maja 2010 r., III CSK 230/09 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2020 r., I NSNc 28/19, niepubl.). Wysokość odsetek winna bowiem być wiązana z ekwiwalentnością wynagrodzenia pożyczkodawcy, stanowić zabezpieczenie wymuszenia terminowości spłaty zadłużenia, a nie stanowić niemożliwego do wykonania dla pożyczkobiorcy zobowiązania do zapłaty. Wskazana wysokość odsetek czyniła bowiem niemożliwym spłatę zadłużenia głównego. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy przyjął, że „odsetki [...] w wysokości 360% rocznie są wynikiem nagannego zachowania wierzyciela, sprzecznego z zasadami współżycia społecznego, rozumianymi jako przyjmowane w społeczeństwie reguły moralnego, słusznego postępowania człowieka”.

Zastrzeganie w umowie pożyczki odsetek w wysokości nadmiernej, która nie ma uzasadnienia ani w wysokości inflacji ani w zyskach osiąganych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej, należy uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (wyrok Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04, nie publ.; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 19 września 2012 r., I ACa 377/12, nie publ.).

Tego rodzaju następstwa zawarcia umowy w zakresie zastrzeżonego na rzecz pożyczkodawcy wynagrodzenia godzą w porządek prawny i z tych przyczyn muszą być uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Lichwa traktowana jest jako naganne zachowanie wierzyciela, sprzeczne z zasadami współżycia społecznego rozumianymi jako przyjmowane w społeczeństwie reguły moralnego, słusznego postępowania człowieka (co do stopy odsetek w zakresie, w jakim była nadmierna, z możliwością utrzymania jej skuteczności powyżej poziomu odsetek ustawowych - wyroki Sądu Najwyższego z: 8 stycznia 2003 r., II CKN 1097/00, OSNC 2004/4/55; 13 stycznia 2005 r., V CK 444/04, nie publ.; 5 czerwca 2007 r., I CSK 117/07, nie publ.; 3 lipca 2008 r., IV CSK 81/08, nie publ.; 27 maja 2010 r., III CSK 230/09, nie publ.; oraz 27 maja 2010 r., III CSK 230/09, nie publ.).

Dochód od kapitału w postaci odsetek powinien być zgodny z funkcją, jaką one pełnią, czyli refundować wierzycielowi spadek wartości pieniądza i dawać dochód, jaki wynikałby z przeciętnej lokaty lub inwestycji pieniężnej w okresie, w którym korzysta się z pieniędzy, nawet po terminie ich zwrotu (wyrok Sądu Najwyższego z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, OSP 2001, nr 3, poz. 48). Nie powinien natomiast dawać zysków nadmiernych, niemożliwych w normalnym obrocie do osiągnięcia, zwłaszcza jeśli stanowi wykorzystanie sytuacji finansowej dłużnika otrzymującego pożyczkę (...). Dochód z kapitału, również w okolicznościach pozostawania w zwłoce ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, nie powinien kojarzyć się z lichwą, a więc z zachowaniem pożyczkodawcy zawsze uważanym za naganne moralnie i bardzo negatywnie oceniane (...). Rozpowszechnienie się zachowań lichwiarskich w okresie, w którym zniesione były ustawowe odsetki maksymalne i występowały trudności ze zwalczaniem tego naganego procederu, spowodowały decyzję ustawodawcy o powrocie do ustawowej regulacji i wprowadzenia odsetek maksymalnych. Zgodzić się wszakże należy z tą częścią orzecznictwa sądowego, które i w czasie nieobowiązania stosownych przepisów uważało, że korzystanie z prawa podmiotowego właściciela pieniędzy, jako dysponenta określonej wartości ekonomicznej z nadmiernego oprocentowania jest sprzeczne z zasadami uczciwości, uczciwego zarobku, rzetelności strony stosunku umownego i tych wartości, które kierują uczciwym społeczeństwem w potocznym rozumieniu tych określeń (wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 2010 r., III CSK 230/09, LEX nr 603173).

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej, obok naruszenia zasad współżycia społecznego, stwierdzono także, że przedmiotowa umowa jest sprzeczna z celem i naturą umowy pożyczki. Zarzuty te nie zostały jednak dostatecznie skonkretyzowane, dlatego Sąd Najwyższy nie mógł się do nich ustosunkować. Jednocześnie, Sąd Najwyższy nie stwierdza naruszenia art. 58 § 3 k.c., bowiem ustalenie w przedmiocie skutków stwierdzonych naruszeń dla obowiązywania pozostałych postanowień umowy możliwe jest jedynie po przeprowadzeniu postępowania dowodowego w sprawie.

Uwzględnienie zarzutów naruszenia prawa materialnego przesądza także o zasadności zarzutu naruszenia przepisów prawa procesowego tj. art. 499 pkt 1 k.p.c. w brzmieniu na dzień orzekania w związku z art. 498 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie skutkujące wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym podczas gdy już z treści pozwu, a także dołączonej do niego umowy pożyczki w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanych w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne na skutek naruszenia art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c.

Zasadne okazały się także zarzuty objęte podstawą naruszenia prawa konstytucyjnego. Konstytucja RP w art. 2 statuuje zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Na treść wspomnianej zasady składa się szereg wartości, wywodzonych wprost z art. 2 lub też takich, które nie zostały ujęte *expressis verbis* w Konstytucji RP, ale które wynikają z istoty i aksjologii demokratycznego państwa prawnego. Wartości te tworzą pewien kanon, który nie ma charakteru katalogu zamkniętego (por. P. Tuleja [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86, Warszawa 2016, s. 222, nb. 19). Zasada demokratycznego państwa prawnego wyraża między innymi konieczność zapewnienia pewności co do prawa. Dlatego też postępowania nadzwyczajne, mające służyć wzruszeniu prawomocnych orzeczeń sądowych, dotyczyć powinny tylko najistotniejszych i najbardziej rażących wad wyroków bądź postanowień, a także takich wad postępowania. Nie mogą one bowiem zastępować kontroli instancyjnej i prowadzić do ponownego rozpoznania sprawy (por. wyrok NSA z 5 października 2017 r., II FSK 1286/17, LEX nr 2390446), co odpowiadać powinno konstytucyjnej zasadzie proporcjonalności.

Wywodzona z art. 2 Konstytucji RP zasada ochrony zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa, nazywana także zasadą lojalności państwa względem obywateli, ściśle wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona w takim stanowieniu i stosowaniu prawa, „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania

podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (wyrok TK z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK 2001/2/29, tak też P. Tuleja [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 223-224, nb. 25). Koniecznym wymogiem realizacji zasady zaufania jest zagwarantowanie obywatelom bezpieczeństwa prawnego. Bezpieczeństwo prawne, przewidywalność prawa stanowionego przez państwo oraz respektowanie przez władzę działań podejmowanych w zaufaniu do państwa gwarantują ochronę wolności człowieka. (P. Tuleja [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 224, nb. 25 i 26).

Bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością prawa umożliwia przewidywalność działań organów państwa oraz prognozowanie działań własnych (wyrok TK z 14 czerwca 2000 r., P 3/00). Zatem jedną ze składowych zasady demokratycznego państwa prawnego jest zasada zaufania obywatela do państwa, wyrażająca się również w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy państwa prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Sąd Rejonowy w W. wydając zaskarżony nakaz zapłaty naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, godząc w bezpieczeństwo prawne pozwanych. Z tej przyczyny uchylenie nakazu zapłaty i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania okazało się konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Jednocześnie, zdaniem Sądu Najwyższego, na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem

prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Jakkolwiek od wydania zaskarżonego nakazu upłynęło już ponad 5 lat, to podstawowe zasady konstytucyjne oraz uregulowania prawa materialnego i procesowego przemawiają za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji postanowienia. O kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej orzeczono na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.